

De rijke : Mieke's bepeinzing op het hooiland– J.J. Cremer

Gedicht geschreven in augustus 1860

Handschrift door de Koninklijke bibliotheek in 1952 gekocht van Antiquariaat Gijsbers en Van Loon te Arnhem (cat. 84, nr. 18). Vgl. de uitgave in J.J. Cremer, Een Betuwsch klaverblad. Gedichtjes. Schiedam, Roelants, 1863. 3 fol. Aanvraagnummer: KW 134 B 11 / 92. Alleen op microfilm raadpleegbaar. Aanvraagnummer: KW CREM 8.

1e druk in: Nederlandsch magazijn, januari 1861.

2e druk in: Een Betuwsch klaverblad. Gedichtjes. Schiedam :H. A. M. Roelants, 1863. p. 23-44.

3e druk in: Gedichtjes. Amsterdam :G.L. Funke, 1874. Bevat: De rijke

4e druk in: Het orgel : gedichtjes, gelegenheidsstukken. - Amsterdam : Noothoven van Goor, 1881. Romantische werken no. 14. p. 259-264

5e druk in: Gedichtjes. Arnhem - Nijmegen :Gebr. E. G. & M. Cohen, 1883. p. 46-59.

6e druk in: Gedichtjes. Arnhem - Nijmegen :Gebr. E. G. & M. Cohen, 1888. 3e druk

7e druk in: Emma Berthold en Boer en edelman. Leiden: A.W. Sijthoff, ca. 1890. 2e druk. p. 268-274. Vijftig-cents-editie, no. 23.

Advertentie in: Nieuwe Rotterdamsche courant, 5 maart 1863:

DOOR DE UITGEVERS IS VERZONDEN:
de Januarij-Aflevering
VAN HET

NEDERLANDSCH MAGAZIJN,

UITGEGEVEN ONDER BESCHERMING VAN
H. M. de Koningin der Nederlanden.

INHOUD:

TEKST. Drie dagen uit het beleg van *Geertruidenberg*. Eene krijgshistorische schets, door **LODEWIJK MULDER**. — Rosa Bonheur, door **Mr. C. VOSMAER**. — Een toneel ten huize van Joan de Witt, door **A. ISING**. — Versteende dieren in *Griekenland*. — De Rijke, Mieke's bepeinzing op het hooiland, door **J. J. CREMER**. — Wandeling door een gedeelte van *Friesland*, door **P. H. WITKAMP**. — Twee Keizers aan den Amsterdamschen IJknt. door **P. H. WITKAMP**. — Aan- > drevn Bruiden. — Het steen te *Antwerpen*, door **A. SNIEDERS**. — Vriendschappelijke praatjes, door **ALEX. V. H.** — Tollens herdacht, door **S. J. VAN DEN BERGH**. — Hoo de Herbergier uit *de Gouden Druij* zijn portret liet maken, door **G. KELLER**. — Een kijkje op *Vianen*, door **A. ISING**.

GRAVUREN. Allegorie op het jaar 1861, van **CH. ROCHUSSEN**. — Prins Maurits en Prins Frederik Hendrik in de Schans op den Steelhoofschan Dijk, van **J. M. SCHMIDT CRANS**. — Rosa Bonheur. — Mevrouw Buat ten huize van Joan de Witt: naar de Schilderij van **H. HOLLANDER**. — Mieke's Bepeinzing op het Hooiland, van **J. M. SCHMIDT CRANS**. — De Wijmerts te *Workum*. — De Groot- of Geertruidakerk te *Workum*. — Stadsomroeper te *Workum*, Lijkbaar der Metselars en Glazenmakers te *Workum* en Staf van den Workumschen Brandmeester, van **W. HEKKING Jr.** — Het Steen te *Antwerpen*, van **J. SCHAUMBURG**. — Nieuwe Schetsen van **ALEX. V. H.**, Vriendschappelijke Praatjes. — Standbeeld van Tollens te *Rotterdam*. Monument op het Graf van Tollens te *Rijswijk*, van **J. M. SCHMIDT CRANS**. — Tusschen twee Vuren, van **J. M. SCHMIDT CRANS**. — Vianen, van **JAN WEISSENBRUCH**.

Men zie over dit Nationale Werk de gunstige Recensien in: *het Zondagsblad* 20 Januarij 1861. — *Algemeen Handelsblad* 8 Febr. 1861. — *Handelsblad van Antwerpen* 31 Januarij 1861 en 8 December 1860. — *Nederlandsche Spectator* 15 December 1860. — *Amsterdamsche Courant* 1860 enz., enz., enz.

Bij alle Boekhandelaren te *Rotterdam* en elders staat de Inteckening open.

Prijs per Deel van 50 à 60 Bladen met meer dan

150 Grootte HOUTGRAVUREN f 5.

Amsterdam,

DE UITGEVERS

De tijd, 13 april 1869:

dagavonden — den laatsten naar ik meen — was er er in de beurszaal te Almelo volksvoor- > lezing tegen 5 cents entrée in vertering, waarbij de fabriekarbeiders van *beiderlei* kunne zich perfect geamuzeerd hebben (?) Immers dominé André de la Porte las uit de Betuwsche Novelle van **Cremer** de droomerijen voor van eene boerenmeid, die in hare liefde jegens den graaf en Piet van tijd tot tijd verdeeld, eindelijk bij de herinnering der liefkozingen, die zij voortdu- rend van Piet ontving, voor dezen laatsten ge- heel gewonnen werd. Schrijver dezies wil noch de Novelle, di  hij niet gelezen heeft, noch de bedoelingen van den auteur of voorlezer in het minst veroordeelen, maar zeker is het, dat het fabrieksauditorium vooral bij die passages, die *zijn gevoel* meer levendig trof, daverend toe- juichte, en dat zoovele gemoedelijke Protestan- ten uit de stad en omstreken zich daarover hoogelijk geergerd hebben, dat een predikant voor *zulk* gehoor *zulke* Novelle kon voorlezen, en vele dit ook door luide afkeuring te kennen gaven.

De tijd, 1 mei 1869:

INGEZONDEN STUKKEN.

Aan de Redactie van »de Tijd».

Mijnheer de Redakteur!

In het nummer uwer courant van 13 April staat, in de »Fwentsche brieven», dd. 3 April, eene tirade over eene voorlezing door mij alhier gehouden, die ik niet stilzwijgen! mag laten voorbijgaan.

Het geheele artikeltje toch, in den stijl der zuur-zoete gemoedelijkheid opgesteld, is van het begin tot het einde eene scheeve voorstelling van de waarheid, die al den schijn heeft van opzettelijk te wezen.

Dat ik op die volksbijeenkomst in de beurszaal te Almelo, op een Zondag avond, gelezen heb, en wel voor fabriekarbeiders (toch niet uitsluitend voor deze!) van beiderlei kunne; — dat is waar. Dat ik iets van **Cremer** gelezen heb, van den Betuwschen Novellendichter — dat is ook waar. Maar de S. verzwijgt dat er ook te voren nog gelezen is door een ander, en wat er gelezen werd en door wien. Verzwijgt dat ik zelf na de pauze eerst ben opgetreden met de voordracht van Génestet's »Arme Visschers». Deze beide feiten toch zouden reeds genoeg geweest zijn om het venijn, over het Twentsche opstelletje uitgestort, onschadelijk te maken. Voorts schijnt de S. niet eens precies te weten, wat ik ten slotte van **Cremer** voorgelezen heb. Namelijk, niet eene novelle van dien reinsten en gemoedelijksten van onze Nederlandsche auteurs, maar een klein gedichtje,

vervolg:

in Over-Betuwschen tongval en getiteld: »de Rijke», waarvan — trouwens wie kent het niet? — de duidelijke strekking is: dat het geluk te vinden is voor ieder in zijn eigen stand. Mij dacht, als tegenhanger van de »Arme Visschers», scheen dit onderwerp nog niet zoo ongepast, zelfs niet voor *dat* gehoor. Dat niet allen uit mijn auditorium (ruim 600 personen) die strekking gevat hebben, is ontwijfelbaar; maar ik vraag vrijmoedig of de schuld aan hen lag, of aan **Cremer**, of aan mij? De voorstelling van uwen brieveschrijver, alsof ik voor zeer onontwikkelden van beiderlei kunne (met welke bedoeling?) een tafereel had opgehangen van »eene boerenmeid, die, in hare liefde jegens den graaf en Piet van tijd tot tijd verdeeld, eindelijk door de herinnering der liefkozingen, die zij voortdurend van Piet ontving, voor dezen laatsten geheel gewonnen werd»... Zie, Mijnheer de Redakteur! dat vind ik — en gij? — eene leelijke insinuatie, al ware niet daarmee de inhoud van het gedichtje zeer onjuist weêrgegeven. Ieder, die **Cremer** kent, al kende hij soms »de Rijke» niet, zal dat laatste wel begrijpen. Maar uw Twentsche brieveschrijver schrijft voor een publiek, dat in den regel **Cremer** niet kent, en dat maakt de zaak....

Uit het bovenstaande blijkt genoeg, of dat S. volstrekt niet op de hoogte is van en stellig niet tegenwoordig was bij de bewuste lezing — en dan moest men liever zwijgen. Of dat hij met opzet het een en ander achterwege laat en andere dingen in een daglicht stelt, waardoor

Vervolg:

geven. Ieder, die **Cremer** kent, en kent hij soms »de Rijke" niet, zal dat laatste wel begrijpen. Maar uw Twentsche briefschrijver schrijft voor een publiek, dat in den regel **Cremer** niet kent, en dat maakt de zaak....

Uit het bovenstaande blijkt genoeg, of dat S. volstrekt niet op de hoogte is van en stellig niet tegenwoordig was bij de bewuste lezing — en dan moest men liever zwijgen. Of dat hij met opzet het een en ander achterwege laat en andere dingen in een daglicht stelt, waardoor het geheel den schijn verkrijgt van iets ergerlijks te wezen, ten einde alzoo gelegenheid te hebben om uit eene op zich zelf zeer onschuldige zaak vergif te zuigen.

Blijkbaar schaart hij zich dan ook (ofschoon zeker geen Protestant) bij die »vele gemoedelijke Protestanten, die zich hoogelijk geërgerd hebben dat een *predikant* enz." Och, Mijnheer de Redakteur! er is eene gemoedelijkheid, waarvan een man met een eerlijk gemoed zieziek zou worden.

Wat **Cremer** geschreven heeft, daarover behoeft zelfs een predikant of een pastoor, als hij het voordraagt, zich niet te schamen.

Eindelijk kan ik uwen Twentschen briefschrijver de verzekering geven, dat deze volksvoorlezingen, waarvan dit jaar slechts twee proeven genomen zijn, en die alhier door zeer vele achtingswaardige, ernstige en *gemoedelijke* menschen krachtig ondersteund worden, in het volgende winter-saisoen geregeld zullen worden voortgezet.

Vervolg:

Ik heb de eer te zijn, Mijnheer de Redakteur,
Almelo. UEd. dienstw. dienaar
27 April 1869. D^r. ANDRÉ DE LA PORTE,
Predikant.

[Wij verleenen aan het bovenstaande plaats, omdat wij den schrijver de gelegenheid niet wilden onthouden om ter dezer plaatse zijn bezwaren kenbaar te maken tegen een opstel in ons blad, waarin over hem werd gesproken. In vele punten verschillen wij echter met hem van gevoelen. Daargelaten of wel de novellen, door den heer de la Porte zoo onvoorwaardelijk aangeprezen, zonder onderscheid onberispelijk zijn, hebben deze volksvoorlezingen haar gevaarlijke zijde; de ondervinding heeft geleerd dat, als de volksklassen daar eenmaal smaak in hebben gekregen, het karakter der voordragten somwijlen verandert, en geheel gaat afwijken van het programma, dat de eerste sprekers zich hadden gesteld. Wat deze hebben voorgelezen kan onschuldig wezen, waardoor toch niet belet wordt dat na hen anderen kunnen komen, die zeer schadelijke stellingen verkondigen. Wij zijn met zulke ondernemingen evenmin ingenomen als onze geachte twentsche korrespondent.

Ten slotte zij hier bijgevoegd, dat die korrespondent iemand is, ver verheven boven aantijgingen, als in het medegedeelde stuk tegen hem voorkomen, en niets in zijn brief, naar onze meening, den toon en de uitvallen wettigt, die de heer de la Porte zich ten zijnen opzichte veroorlooft. RED.]

De tijd, 20 mei 1869:

Aan de Redactie van »de Tijd».

Ik verzoek beleefdijk het volgende in uw geacht blad te plaatsen.

Uw Twentsche korrespondent heeft in het nummer van 13 April een en ander medege- deeld betreffende eene voorlezing, door den predikant André de la Porte te Almelo gehouden, en daarbij uit doen komen, hoe gemoedelijke Protestanten er zich over geërgerd hebben dat een dominé zich leende tot het voordragen eener novelle van **Cremer**, waarin de hoofdrol wordt gespeeld door een boerenmeid, die verliefd is op een graaf, en een jongen, die Piet heet. Naar aanleiding daarvan komt in het nummer van 1 Mei een schrijven van genoemden predikant voor, dat krielt van ongerijmdheden en on- waarheden.

Ik mag niet verhelen dat ik van uwen Twent- schen korrespondent een wederantwoord had verwacht. Welligt beschouwt hij de zaak als te luttel, doch ieder heeft zijne zienswijze, en het komt mij voor dat het niet overbodig is met een enkel woord op die aangelegenheid terug te komen.

De predikant noemt **Cremer** »den reinsten en gemoedelijksten van onze Nederlandsche auteurs.» Wat hij onder zijne auteurs verstaat kan ik niet beoordeelen, doch dat **Cremer** om gegronde

Vervolg:

reden niet tot de onzen kan behooren, zal hem wel niet onbekend zijn, en daarom staat het hem geenszins vrij een publiek, dat **Cremer** niet kent — van die onderstelling gaat hij uit — met hooge woorden om den tain te leiden. Om de zaak duidelijk te maken veroorloof ik mij enkele zinsnaden van den predikant te herhalen.

«Uw Twentsche brieveschryver,» zoo zegt hij, «schrijft voor een publiek, dat in den regel **Cremer** niet kent en dat maakt de zaak....» — Blijkbaar schuimt hij zich dan ook (ofschoon zeker geen Protestant) bij die vele gemoedelijke Protestanten, die zich hoogelijk geërgerd hebben dat een predikant een... — «Er is eene gemoedelijkheid, waarvan een man met een eerlijk gemoed zich niet zou worden. Wat **Cremer** gesproken heeft, daarvoor behoort zelfs een predikant of een pastoor zich niet te schamen.»

Ik weet niet in hoever een modern predikant zich over dergelijke voorlezingen te schamen

Vervolg:

heeft, doch ik acht het wel opmerkelijk dat gemoedelijke Protestanten zich over hunne predikanten schamen en dat die predikanten daar zeeziek van worden. Het is ongetwijfeld veel onschuldiger om, bij ontstentenis van eigen geestprodukten, als eene soort van rederijker, met Cremers *Blinkende Hoantjens* en *kriekende kriekskens* op te treden, dan, zooals dominé Réville van Rotterdam, den franschen tooneeldichter Victorien Sardou te verheerlijken, doch dit neemt niet weg dat een predikant, die zich niet schaamt den katholieken lezers van *de Tijd* **Cremer** als de *superlativus* van reinheid en gemoedelijkheid voor te stellen, al heel wat onreinheid moet kunnen verdragen.

Een voorbeeld zal voldoende zijn om dit te bewijzen.

Een der boekjes van **Cremer** bevat eene reeks van kleine verhalen, door hem „zes schetsen in ééne lijst” genoemd. In die zes schetsen schetst hij zes kerkelijke of godsdienstige rigtingen van onzen tijd, en in de eerste leest men o. a. het volgende:

„Woedend, woedend kan ik worden,” denkt een Roomsch-Katholiek die de mis gaat bijwonen, „wanneer ik hen zie stroomen naar onze kerken, die ketters. Zijn het niet onze kerken! Wie hebben ze gebouwd? Wij. Wie hebben ze ons ontnomen; wie hebben onze altaren, onze heilige beelden, onze heilige reliquiën

Vervolg:

naar de ijsbaan te spoeden, waar wij hem op den wal, in Netjes nabijheid hebben aangetroffen."

Nu volgt eene beschrijving van het plezier: togtje op het ijs, dat tot in den avond duurde: en de reinste en gemoedelijkste auteur laat ten half elf ure het meisje in deerniswaardigen toestand op een boerenwagen naar huis brengen door den jongman, die er zich met een: »zie zoo, juffer, we zijn er!" afmaakt. Daarna leest men letterlijk het volgende:

«Wat er verder van Netje Roos werd, kwam de knappe heer, wiens ware naam: Karel van Truil was, nimmer te weten; maar zeker, zeer zeker wist hij, dat het schoone eenvoudige meisje een slagtoffer zijner boosheid was geworden, dat hij de ziele eener maagd had verstoord, dat hij den steun eener weduwe had geknakt, en dat hij het heil eens jongmans had ten gronde gerigt.

«Weinige weken later betrad de schoone heer van Truil weder den biechtstoel; verruind ging hij naar buiten..... het bedreven kwaad — was hem vergeven.....?

Welligt kent dominé André de la Porte dit schandelijk voortbrengsel van den »reinsten" aller auteurs niet, doch dan heeft hij zeer lichtzinnig gehandeld met te zeggen, dat zelfs een pastoor zich niet behoeft te schamen om voor te dragen wat *Cremer* geschreven heeft; een eerlijk gemoed mag van zulke flaters ook al niet zeeziek worden, het zal er zich toch altijd over moeten schamen.

Het zou intusschen ook kunnen zijn dat de

Vervolg:

Na deze alles behalve gemoedelijke alleenspraak van den Roomsch-Katholieken, die de mis gaat bijwonen, in tegenstelling van den gemoedelijken Roomschegezinde, die dit niet doet en daarom natuurlijk veel beter is, verhaalt *Cremer*, in zijn eigenaardigen trant, hoe een bevallig burger meisje, verzot op het schaatsenrijden, door haren minnaar, die geen tijd meer heeft, alleen gelaten wordt en met een ander jongman in kennis komt.

«Weinige schreden van de plek waar wij de jongelieden gehoord hebben," zegt hij, «stond een rijzig jongman uit den meer goeuden stand. De schaatsen hingen hem over den arm, en, zoo iemand ongezien zijne gangen sedert het laatste uur hadde nagegaan, hij zou hem zijne schreden naar de heilige B. kerk hebben zien rigten, waar hij, na den priester zijne zonden te hebben beleden, kwijtschelding dier zonden erlangd had. Prevelende was hij naar huis gegaan, om zich weinige minuten later naar de ijsbaan te spoeden, waar wij hem op den wal,

vervolg:

dagavonden — den laatsten naar ik meen — was er er in de beurszaal te Almelo volksvoorzitting tegen 5 cents entrée in vertering, waarbij de fabriekarbeiders van *beiderlei* kunne zich perfect geamuzeerd hebben (?) Immers dominé André de la Porte las uit de Betuwsche Novelle van **Cremer** de droomerijen voor van eene boerenmeid, die in hare liefde jegens den graaf en Piet van tijd tot tijd verdeeld, eindelijk bij de herinnering der liefkozingen, die zij voortdurend van Piet ontving, voor dezen laatsten geheel gewonnen werd. Schrijver dezes wil noch de Novelle, die hij niet gelezen heeft, noch de bedoelingen van den auteur of voorlezer in het minst veroordeelen, maar zeker is het, dat het fabrieksauditorium vooral bij die passages, die *zijn gevoel* meer levendig trof, daverend toelichte, en dat zoovele gemoedelijke Protestanten uit de stad en omstreken zich daarover hoogelijk geergerd hebben, dat *een predikant* voor *zulk* gehoor *zulke* Novelle kon voorlezen, en vele dit ook door luide afkeuring te kennen gaven.